

TYT COĞRAFYA · ÜNİTE 5 / 7 · BEŞERİ SİSTEMLER

Nüfus ve Yerleşme: TYT Hap Bilgi

ÖSYM TYT'de nüfustan dokuz soru sordu; dördü bir piramit ya da grafik okuma, ikisi dünyada ve Türkiye'de nüfusun dağılışı, üçü nüfus kavramları.

Grafik sorularının kuralı: şekilde ne görünüyorsa o söylenir, görünmeyen söylenmez. Piramit yaş ve cinsiyet oranını gösterir; yıllık artış hızını, göçü, okuryazarlığı göstermez. Notlar piramit türlerini, kavramları ve dağılışı haritayla veriyor.

Bu ünite
9 çıkmış soru (2018-2026)
bu bloktan yılda ~2 soru
9 ÖSYM tuzağı

1 ÖSYM bu ünitelerden ne sordu?

9 sorunun 4'ü tek konudan geldi: Piramit ve grafik okuma.

Nüfus kavramları ve artış ■■■■ 3 soru

2018/7 Hızlı nüfus artışının sonuçları 2019/8 Ortalama yaşı 17 olan ülke
2019/9 Doğumda beklenen yaşam süresi

Piramit ve grafik okuma ■■■■ 4 soru

2020/8 Piramitten okunamayan bilgi 2021/9 Şehirsel ve kırsal nüfus grafiği
2023/8 Dört ülkenin piramidi 2024/8 İki ülkenin piramidi

Nüfusun dağılışı ■■ 2 soru

2025/8 Türkiye'de nüfusun dağılışı 2026/8 Sıcak ve kurak seyrek alanlar

Sorular ÖSYM'nin yayınladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıklarından (Sosyal Bilimler testi). Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; notlarda **TYT 2025/4** gibi bir damgayla, sorulduğu yıl ve numarasıyla işaretli. Numarayla soruyu kitapçıkta bulabilirsiniz.

2 Nüfus Kavramları

Temel kavramlar

KAVRAM	ANLAMI
Doğal artış	Doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark
Nüfus artış hızı	Doğal artış ile göçün birlikte etkisi; piramitten okunmaz

KAVRAM

ANLAMI

Ortanca yaş

Nüfusu yaşça ikiye bölen yaş; düşükse nüfus gençtir

TYT 2019/8

Doğumda beklenen yaşam süresi

Ortalama ömür; sağlık ve refahla artar

TYT 2019/9

Bağımlı nüfus

0-14 ve 65 yaş üstü; çalışma çağı 15-64

Doğurganlık

Kadın başına düşen çocuk sayısı; gelişmişlikle azalır

Genç ve yaşlı nüfus

- Ortalama yaşı 17 olan ülkede **doğum oranı yüksektir**: nüfus genç, yaşlı oranı düşük. Böyle bir ülke çoğunlukla az gelişmiştir; ölüm oranının düşük ya da eğitim seviyesinin yüksek olduğu söylenemez. **TYT 2019/8**
- Hızlı nüfus artışı beslenme, işsizlik, konut, eğitim ve sağlık sorunlarını büyütür. Nüfusun dengeli dağılması ya da yaşlı oranının artması hızlı artışın sonucu değildir. **TYT 2018/7**
- Yaşam süresi haritasında renk ölçeğini oku: Körfez ülkelerinden Umman ve İran 75-79 yıl kuşağındaydı; Irak, Suriye ve Mısır 70-74'te. **TYT 2019/9**

③ Nüfus Piramitleri ve Grafikler

Üç piramit

BİÇİM

NE ANLATIR?

Geniş tabanlı üçgen

Doğum ve ölüm yüksek, ortalama ömür kısa, nüfus genç: az gelişmiş ülke **TYT 2024/8**

Ortası şişkin (arı kovanı)

Doğum azalıyor, çalışma çağı nüfusu büyük: gelişmekte olan ülke

Dar tabanlı

Doğum düşük, ortalama ömür uzun, yaşlı oranı yüksek: gelişmiş ülke **TYT 2023/8**

Piramit neyi gösterir, neyi göstermez?

Okunur

Okunmaz

Yaş ve cinsiyet

Zaman ve nitelik

- Her yaş grubunun ve cinsiyetin oranı
- 0-14, 15-64, 65+ grupları
- Kadın ve erkek oranı
- Nüfusun genç ya da yaşlı oluşu

- Yıllık nüfus artış hızı
- Göç
- Okuryazarlık ve gelir
- Toplam nüfusun yıllar içindeki değişimi

↳ Tek bir yılın piramidinden yıllık artış hızı ve oranı çıkmaz. **TYT 2020/8**

ÖSYM'nin piramit ve grafik soruları

- Dört piramitli soruda L'de kadın oranı erkeklerden fazla, M'de çocuk oranı azdı. Geniş tabanlı K'de ortalama ömrün en uzun olduğu söylenemez; N'nin doğurganlığının giderek azaldığı tek yılın piramidinden çıkmaz. **TYT 2023/8**
- Geniş tabanlı K ile ortası geniş L karşılaştırıldı: L'de çalışma çağı oranı yüksek, K'de ortalama ömür düşük. L'nin ortanca yaşı K'den düşük değil, yüksek; okuryazarlık piramitten okunmaz. **TYT 2024/8**
- Soru grafikteki bilgilerle sınırlıysa sadece gösterilen ülkeler karşılaştırılır: grafikte iki ülke varken "dünyada en az kırsal nüfus K'de" denemez. **TYT 2021/9**

4) Nüfusun Dağılışı

Dünyada seyrek nüfuslu alanlar

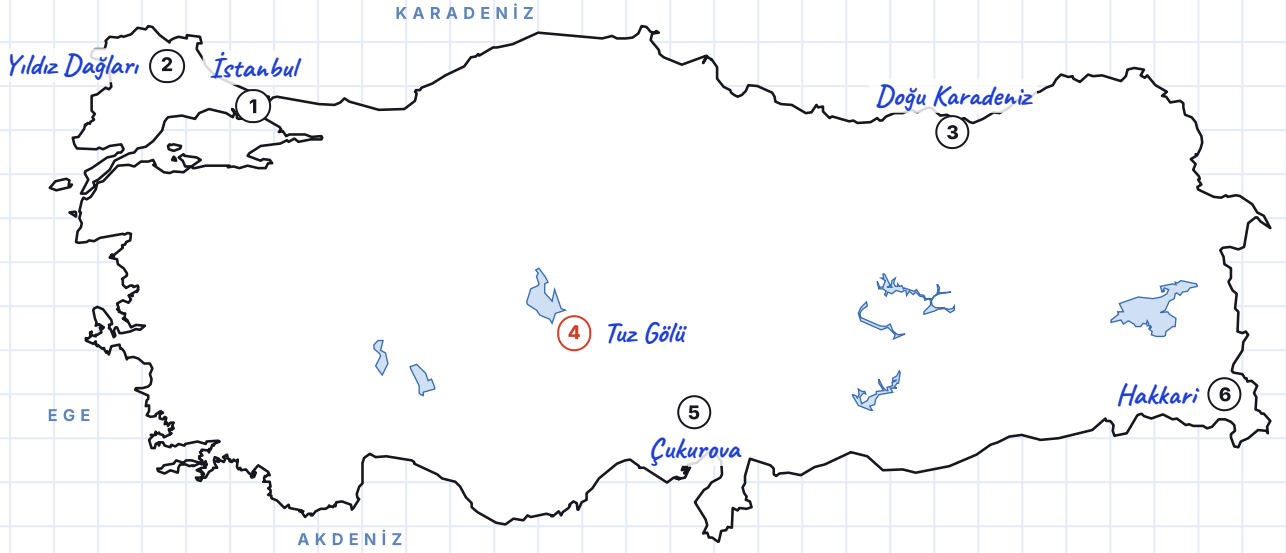
ALAN	SEYREKLİĞİN NEDENİ
Çöller: Sahra, Arabistan, Kalahari-Namib, Avustralya'nın içi	Yüksek sıcaklık ve su kıtlığı TYT 2026/8
Kutup çevresi: Sibirya, Kanada'nın kuzeyi	Aşırı soğuk, kısa yaz
Yüksek dağ ve platolar: Tibet, Himalaya	Yükselti, soğuk ve ulaşım güçlüğü
Ekvatorial ormanlar: Amazon, Kongo	Aşırı sıcak ve nem, sık orman, hastalıklar

Dağılışı belirleyenler

- Doğal etkenler: iklim, yer şekilleri, su kaynakları, toprak verimi. Beşerî etkenler: sanayi, ticaret, ulaşım, tarih ve yönetim.
- Dünyada yoğun alanlar: Güney ve Doğu Asya (müson tarımı), Batı Avrupa ve ABD'nin doğusu (sanayi).
- Sıcak ve kurak olduğu için seyrek kalan alanlar Kalahari-Namib ile Avustralya'nın içidir; Sibirya ve Orta Asya soğuk ve karasal, Amazon aşırı nemli ve ormanlıktır.

TYT 2026/8

Türkiye'de nüfusun dağılışı

- ① **İstanbul** sanayi, ticaret ve hizmet: en yoğun
- ② **Yıldız (İstranca) Dağları** ana yollara sapa, tarım alanı dar: seyrek **TYT 2025/8**
- ③ **Doğu Karadeniz kıyısı** nüfus kıyıda: idari merkez ve iş **TYT 2025/8**
- ④ **Tuz Gölü çevresi** yaz kurak, tuzlu ve çorak toprak: seyrek **TYT 2025/8**
- ⑤ **Çukurova** verimli ovada çeşitli ürün: yoğun **TYT 2025/8**
- ⑥ **Hakkari** yer şekilleri ve sert iklim: seyrek **TYT 2025/8**

→ Kırmızı kalem: ÖSYM'nin yanlış şıkkı Tuz Gölü çevresinin seyrekliğini "yaz yağışlarının fazlalığına" bağlıyordu; İç Anadolu'da yaz kurak geçer.

Göç ve yerleşme

- Göçün itici etkenleri: işsizlik, toprak yetersizliği, afet, güvenlik. Çekici etkenleri: iş, eğitim, sağlık, yüksek gelir.
- Türkiye'de iç göç doğudan batıya ve kırdan kente: Marmara, Ege kıyıları ve büyük şehirler göç alır.
- Kır yerleşmeleri: köy, mezra, yayla, ağıl, oba; şehirler işlevine göre sanayi, ticaret, liman, turizm ve yönetim şehri.

5) ÖSYM'nin Kalıbı

ÖSYM'nin dokuz sorusu

SORU	KİLİT NOKTA
Hızlı artışın sonucu (I-IV)	II ve III: beslenme ve işsizlik sorunu. TYT 2018/7
Ortalama yaş 17	Doğum oranı yüksek. TYT 2019/8
Yaşam süresi 75-79	Umman. TYT 2019/9
Piramitten okunmayan	Yıllık nüfus artış hızı ve oranı. TYT 2020/8

Şehirsel-kırsal grafik

"Dünyada en az kırsal nüfus K'de" çıkmaz.

TYT 2021/9

Dört piramit (I-IV)

II ve III: L'de kadın oranı fazla, M'de çocuk oranı az.

TYT 2023/8

İki piramit (I-IV)

I ve II: L'de çalışma çağı yüksek, K'de ömür kısa.

TYT 2024/8

Türkiye'de beş alan

III için "yaz yağışı fazla" söylenemez.

TYT 2025/8

Sıcak ve kurak seyrek alanlar

IV ve V: Kalahari-Namib ve Avustralya.

TYT 2026/8

6) ÖSYM tuzakları: tek sayfada

Her çıkmış sorunun bir tuzağı var. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

- 1) Hızlı nüfus artışı nüfusu dengeli dağıtmaz ve yaşlı oranını artırmaz; tersine genç nüfusu büyütür. TYT 2018/7
- 2) Ortalama yaşı düşük ülkenin yaşlı oranı yüksek ya da gelişmiş olduğu söylenemez. TYT 2019/8
- 3) Yaşam süresi haritasında Irak, Suriye ve Mısır 75-79 kuşağında değildi; renk ölçeğine bak. TYT 2019/9
- 4) Piramit tek bir yılın fotoğrafıdır; yıllık artış hızı ondan çıkmaz. TYT 2020/8
- 5) Grafikte iki ülke varken dünya geneli için "en az" yargısı kurulamaz. TYT 2021/9
- 6) Geniş tabanlı piramidin ülkesinde ortalama ömür uzun değil, kısadır. TYT 2023/8
- 7) Ortası geniş, tabanı dar piramitte ortanca yaş yüksektir; okuryazarlık piramitten okunmaz. TYT 2024/8
- 8) Tuz Gölü çevresinde yaz yağışı fazla değildir; seyreklik kuraklıktan ve çorak topraktır. TYT 2025/8
- 9) Sibirya soğuk, Amazon nemli ve ormanlık; sıcak ve kurak seyrek alanlar çöllerdir. TYT 2026/8

7 Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Doğal artış doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki farktır.	☐ D ☐ Y
2. Nüfus artış hızı piramitten okunabilir.	☐ D ☐ Y
3. Geniş tabanlı piramit genç nüfusu gösterir.	☐ D ☐ Y
4. Dar tabanlı piramit doğum oranının yüksek olduğunu gösterir.	☐ D ☐ Y
5. Ortanca yaş düşük ülkede nüfus gençtir.	☐ D ☐ Y
6. Bağımlı nüfus 15-64 yaş grubudur.	☐ D ☐ Y
7. Sahra seyrek nüfusludur.	☐ D ☐ Y
8. Amazon havzası sık nüfusludur.	☐ D ☐ Y
9. Çukurova verimli toprakları sayesinde yoğun nüfusludur.	☐ D ☐ Y
10. Türkiye'de iç göç batıdan doğuya doğrudur.	☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. D Göç hesaba girmez.	6. Y Bağımlı nüfus 0-14 ve 65 yaş üstü; 15-64 çalışma çağıdır.
2. Y Piramit tek bir yılın yaş-cinsiyet yapısını gösterir.	7. D Sıcak ve kurak, su kıt.
3. D Doğum oranı yüksek.	8. Y Aşırı nem ve sık orman yüzünden seyrektr.
4. Y Dar taban doğum oranının düşük olduğunu gösterir.	9. D Çeşitli tarım ürünleri ve sanayi.
5. D Nüfusun yarısı 0 yaşın altında.	10. Y İç göç doğudan batıya ve kırdan kente doğrudur.

Kaynak: Test yapısı: ÖSYM 2026-YKS Kılavuzu, Tablo 1A. Sorular ve cevaplar: ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıkları (Sosyal Bilimler testi).